

KINDEREN EN HUN RECHT OP DRINKWATER NADER BESCHOUWD

Ayla Yayla, Aysel Sabahoğlu & Daniela Stojkovic *

Samenvatting | Het arrest van het Gerechtshof Den Haag van 19 maart markeert een juridisch en maatschappelijk keerpunt in de bescherming van kinderrechten, specifiek rond het recht op toegang tot zuiver water van kinderen. In deze zaak, aangespannen door Defence for Children en het NJCM, oordeelde het Hof dat het afsluiten van drinkwater bij gezinnen met kinderen in strijd is met de maatschappelijke zorgvuldigheidsnorm én met artikel 3 van het Kinderrechtenverdrag (IVRK), dat voorschrijft dat het belang van het kind de eerste overweging moet zijn. Opvallend is bovendien dat het Hof in deze zaak expliciet de rechtstreekse werking van dit artikel in civiele procedures heeft erkend — een doorbraak in de Nederlandse rechtspraktijk. De uitspraak is het resultaat van strategisch procederen na jaren van beleidsbeïnvloeding. Ze heeft geleid tot politieke aandacht en de toezegging dat wetgeving zal worden ontwikkeld die kinderen beter moet beschermen tegen waterafsluitingen. Hoewel die wetgeving nog in voorbereiding is, geldt inmiddels de afspraak dat kinderen in Nederland niet langer worden afgesloten van drinkwater.

Trefwoorden | [artikel 3 IVRK], [Artikel 24 lid 2 sub c IVRK], [Artikel 6:162 BW], [Strategisch procederen], [Maatschappelijke zorgvuldigheid], [Collectieve rechtsvordering], [Afsluitregeling water], [Recht op zuiver drinkwater van kinderen]

DOI | 10.54195/NTM.23187

© Author(s); licensed under Creative Commons Attribution 4.0

1 Inleiding

Op 19 maart 2024 heeft het Gerechtshof Den Haag een baanbrekend en historisch arrest¹ gewezen waarin het recht op drinkwater voor kinderen centraal stond. In deze zaak zetten Defence for Children en het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten (NJCM) strategisch procederen² in om de rechten van kinderen te beschermen tegen de gevolgen van waterafsluitingen bij betalingsproblemen. Dit arrest heeft niet alleen juridische gevolgen voor de bescherming van kinderrechten bij waterafsluiting door waterbedrijven. Het heeft ook de maatschappelijke discussie aangewakkerd over de verantwoordelijkheid van de overheid en bedrijven voor het waarborgen van toegang tot basisvoorzieningen voor kwetsbare groepen, zoals kinderen. Vandaar dat dit arrest in deze beschouwing nader wordt geanalyseerd.

- Mr. A. Yayla is docent publiekrecht bij de Hogeschool Leiden. Mr. D. Stojkovic, jurist kinder- en vrouwenrechten, tevens Lid Adviescommissie regeling Surinaamse ongedocumenteerde ex-Nederlanders en mr. A. Sabahoğlu is senior jurist kinder- en vrouwenrechten. Alledrie zijn leden van de werkgroep Jeugdrecht van het Nederlands Juristen Comité voor Mensenrechten.

1 Hof Den Haag, 19 maart 2024, ECLI:NL:GHDHA:2024:363.

2 Zie nader over het begrip 'strategisch' procederen de bijdrage van Van der Pas en Stolk, elders in dit nummer.

Paragraaf 2 van deze beschouwing gaat in op de manier waarop deze twee belangenorganisaties strategisch procederen hebben gebruikt om bredere maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen. Om een inkijk te geven in de strategische overwegingen die daarbij een rol in deze zaak speelden, interviewden de auteurs van deze beschouwing twee advocaten, die als belangenbehartigers bij de zaak betrokken waren. Het interview levert waardevolle inzichten op over de door hen gekozen juridische strategie en de beoogde impact van het arrest.³ Het doel van dit interview was niet om het arrest van het Gerechtshof Den Haag te commentariëren, maar diende uitsluitend om inzicht te krijgen in de processtrategie van de betrokken belangenorganisaties.

In paragraaf 3 worden de relevante juridische kaders besproken en de manier waarop de hoger beroepsrechter heeft geoordeeld dat artikel 3 van het IVRK rechtstreekse werking kan krijgen. Paragraaf 4 biedt een analyse van de maatschappelijke impact van het arrest, met aandacht voor de politieke en juridische gevolgen voor de bescherming van het recht op drinkwater voor kinderen. De laatste paragraaf (paragraaf 5) concludeert met een antwoord op de vraag: Wat is de juridische en maatschappelijke impact van het arrest?

2 Strategisch procederen voor het recht op drinkwater van kinderen

2.1 Aanleiding voor de zaak

In de onderhavige zaak hebben Defence for Children en het NJCM,⁴ belangenorganisaties die zich sterk maken voor de rechten van kinderen, strategisch procederen ingezet om het recht op drinkwater voor minderjarige kinderen te waarborgen. Deze kinderen waren afgesloten van drinkwater omdat hun ouders de rekening van het drinkwaterbedrijf niet meer konden betalen door schulden. De keuze voor strategisch procederen kwam voort uit het feit dat Defence for Children vernam van de genoemde afsluitpraktijken. Aanvankelijk voerde Defence for Children vooral lobbyactiviteiten om deze praktijken te beëindigen. In 2019 werd de organisatie geïnformeerd over een gezin in Noord-Holland, waarvan het drinkwater gedurende enkele maanden was afgesloten. Het gezin had een baby van acht maanden. Nadat Defence for Children een kort geding had ingesteld, besloot het drinkwaterbedrijf echter de uitkomst hiervan niet af te wachten en herstelde de waterlevering. Daarop trok Defence for Children het kort geding in. Deze ervaring leidde ertoe dat Defence for Children en het NJCM de samenwerking door middel van een collectieve actie gingen beschouwen als essentieel om meer kinderen te beschermen tegen waterafsluitingen.⁵

3 Eva Huls is werkzaam als advocaat in dienstbetrekking bij Defence for Children en Johan Valk is werkzaam als advocaat bij De Brauw Blackstone Westbroek Advocaten. Het interview met beiden is gezamenlijk afgenomen op 31 januari 2025.

4 Defence for Children en het NJCM werden pro-deo bijgestaan door Public Litigation Interest Project (PILP) en De Brauw Blackstone Westbroek Advocaten. PILP is opgericht als project van het NJCM om de mogelijkheden voor strategisch procederen in Nederland te verkennen en is uitgegroeid tot zelfstandige stichting die optreedt als juridische bondgenoot die groepen mensen belangeloos steunt in hun strijd voor rechtvaardigheid. Zie ook: <https://pilp.nu/pilp/>. De Brauw Blackstone Westbroek is een Amsterdams advocatenkantoor voor internationaal recht in Nederland. Naast een winst-praktijk, voert het ook een pro-bono praktijk.

5 Interview afgenomen op 31 januari 2025, p. 3.

2.2 De rol van belangenorganisaties bij strategisch procederen

Uit het interview met hun advocaten kwam naar voren dat de twee betrokken belangenorganisaties strategisch procederen vooral als middel inzetten in zaken waarbij wordt gezocht naar manieren om het verschil te maken voor een grote groep belanghebbenden. Daarnaast bleek dat de keuze voor strategisch procederen voortkwam uit de wens om verandering te bewerkstelligen met een zaaksoverstijgend doel: het garanderen van toegang tot voldoende drinkwater voor alle minderjarige kinderen, ongeacht het handelen of betalingsonvermogen van hun ouders. Door te kiezen voor een collectieve actie streefden de belangenbehartigers ernaar een algemene uitspraak te verkrijgen die van toepassing zou zijn op alle minderjarige kinderen die mogelijk geconfronteerd zouden worden met een afsluiting van hun drinkwater.

De keuze voor strategisch procederen is destijds niet lichtzinnig gemaakt, aangezien geen van de andere ingezette middelen had geleid tot effectieve wijzigingen in wetgeving, beleid en de bestaande praktijk, aldus Defence for Children.⁶ De uitkomst van een strategische procedure, vooral als deze verloren wordt, kan grote gevolgen hebben voor mensen die een individuele procedure willen starten.⁷ Hieruit maken wij op dat Defence for Children strategisch procederen voor collectieve belangen nog als ultimum remedium beschouwt en deze optie niet structureel of systematisch inzet als sluitstuk van een lobby- of bewustwordingstraject. Dit past ook bij de conclusies van Braun en Stolk, die onderzocht en geconcludeerd hebben dat strategisch procederen niet frequent door belangenorganisaties wordt ingezet als onderdeel van het pakket aan beïnvloedingsinstrumenten.⁸

Volgens Stolk liggen collectieve acties in het verlengde van individuele rechtsbescherming, omdat ze toegang tot de rechter bieden in zaken waarin individuen te hoge drempels ervaren of de individuele rechtsgang niet de structurele aard van een probleem kan adresseren.⁹ Belangenorganisaties hebben doorgaans meer middelen, kennis en ervaring, waardoor ze drempels makkelijker kunnen overwinnen en bijdragen aan de *equality of arms* in procedures tegen de overheid. Ook kunnen belangenorganisaties 'collectief' onrecht makkelijker aankaarten dan individuele betrokkenen vanwege hun boven-individuele perspectief.¹⁰

Op basis van de wet kunnen belangenorganisaties met niet-ontvankelijkheid worden gesanctioneerd op grond van artikel 3:305a, lid 2 BW als zij in de gegeven omstandigheden onvoldoende hebben geprobeerd het gevorderde te bereiken via overleg met de gedaagde partij. Defence for Children en het NJCM hebben overtuigend aangetoond dat zij verschillende pogingen hadden gedaan om verandering te bewerkstelligen via andere middelen, zoals lobbyen en informatieverzoeken,¹¹ voordat zij besloten een rechtszaak aan te spannen. Met name Defence for Children

6 Interview afgenomen op 31 januari 2025, p. 7.

7 Interview afgenomen op 31 januari 2025, p. 7.

8 C. Braun & R. Stolk, 'Procederen uit naam van het algemeen belang', *Montesquieu Instituut*, 4 maart 2020, beschikbaar via https://www.montesquieu-instituut.nl/id/vl6ck1v35y97/nieuws/procederen_uit_naam_van_het_algemeen.

9 R. Stolk, *Procederende belangenorganisaties in de polder: een interdisciplinair perspectief op de toegang tot de rechte*, Uitgeverij Paris 2024, p. 174.

10 R. Stolk, 'De algemeenbelangactie in strijd met het algemeen belang?: Over de representativiteit van algemene belangenbehartigers', *Nederlands Juristenblad* 2023, p. 1067-1069.

11 In de dagvaarding voor de zaak bij de Rechtbank is door de belangenorganisaties uitvoerig beschreven welke acties zij al hadden ondernomen in het belang van kinderen en hun recht op toegang tot schoon drinkwater. Defence for Children vroeg reeds in 2015 bij brief aan de toenmalige minister voor Infrastructuur en Waterstaat om gezinnen niet af te sluiten van drinkwater. In de jaren na 2015 heeft Defence for Children bij herhaling en publiekelijk

heeft herhaaldelijk geprobeerd om wets- en beleidswijzigingen te realiseren, maar telkens zonder succes. In dit verband speelde de internetconsultatie bij de totstandkoming van de nieuwe Afsluitregeling een rol, waarbij zowel Defence for Children als het NJCM adviseerden om minderjarige kinderen niet van het drinkwater af te sluiten.¹²

Na de internetconsultatie bij de totstandkoming van de nieuwe Afsluitregeling¹³ heeft de minister voor Infrastructuur en Waterstaat de toelichting op het afsluitingsbeleid nader aangevuld. Vervolgens bleek uit het WOB-verzoek uit 2018 van Defence for Children¹⁴ over de gewijzigde Afsluitingsregeling dat het beleid om waterafsluiting als optie te behouden onvoldoende onderbouwd was, vooral ten aanzien van kinderen. Zo bleek uit dit WOB-verzoek¹⁵ en de op basis daarvan overgelegde stukken¹⁶ door het ministerie evenmin een afweging was gemaakt over kinderen, de drinkwatervoorziening en de financiële beheersbaarheid daarvan. Het WOB-verzoek liet zien dat het ministerie wist dat waterafsluiting van huishoudens (ook zonder kinderen) in veel omringende landen verboden is.¹⁷ Er was gekeken naar begrenzing van de waterlevering in plaats van afsluiting, maar dit werd niet opgenomen in de toelichting op de Afsluitregeling.¹⁸ Ook werd niet duidelijk gemaakt waarom de financiële houdbaarheid van

aandacht gevraagd voor de schrijnende situatie van gezinnen met minderjarige kinderen zonder toegang tot drinkwater. Zie hiervoor de Dagvaarding ex art. 3:305a BW namens Stichting Defence for Children International Nederland en het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten tegen de Staat der Nederlanden (Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat), opgesteld door mr. D. Horeman en mr. J. Klaas, De Brauw Blackstone Westbroek, d.d. 2020, randnummer 15-19, beschikbaar op <https://www.defenceforchildren.nl/media/4729/anoniem-defence-children-het-njcm-v-de-staat-dunea-pwn.pdf>.

- 12 Reactie Defence for Children (mevrouw P. Klieverik), 23 juni 2017, en reactie van het NJCM (mr. F. Olujic), 25 juni 2017, beschikbaar via https://www.internetconsultatie.nl/afsluitbeleid_drinkwaterkleinverbruikers/reacties.
- 13 Wijziging Regeling afsluitbeleid drinkwater kleinverbruikers, Internetconsultatie.nl (Internetconsultatie.nl in cursief), 29 mei 2017, beschikbaar via https://www.internetconsultatie.nl/afsluitbeleid_drinkwaterkleinverbruikers/reacties/datum.
- 14 Dagvaarding ex art. 3:305a BW namens Stichting Defence for Children International Nederland en het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten tegen de Staat der Nederlanden (Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat), opgesteld door mr. D. Horeman en mr. J. Klaas, De Brauw Blackstone Westbroek, d.d. 2020, randnummer 15-19, beschikbaar op <https://www.defenceforchildren.nl/media/4729/anoniem-defence-children-het-njcm-v-de-staat-dunea-pwn.pdf>.
- 15 WOB-verzoek van Defence for Children van 22 juni 2018. Zie Pleitaantekeningen van mrs. J. Klaas, J.J. Valk en M.B. Hendrickx namens het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten, Rechtbank Den Haag, zaaknr. C/09/595728 / HA ZA 20/656, zitting van 17 februari 2022, randnummers 38-40, beschikbaar op https://defenceforchildren.nl/media/6016/pleitnotawaterzaak-rb-finaal_pdf.pdf.
- 16 Het WOB-verzoek van 22 juni 2018 was online niet meer te traceren. Wel is de verwijzing hiernaar, alsmede naar de reactie hierop van de minister van Infrastructuur en Waterstaat van 19 september 2018, met bijlage, aan de Brauw Blackstone Westbroek Advocaten. te vinden in de Pleitnota, randnummer 38-40. De auteurs verwijzen naar deze pleitnota, waarin het WOB-verzoek en de reactie daarop inhoudelijk wordt beschreven. Zie noot 15.
- 17 Het Memo Afsluitregeling drinkwater en mensenrechten van 24 juni 2015 was online niet meer te traceren. Wel is dit stuk als processtuk opgenomen (productie 20) bij de Dagvaarding, randnummer 22, voetnoot 24. De auteurs verwijzen naar deze dagvaarding. <https://www.defenceforchildren.nl/media/4729/anoniem-defence-for-children-het-njcm-v-de-staat-dunea-pwn.pdf>.
- 18 Het Memo Vewin van 14 december 2015 was online niet meer te traceren. Wel is dit stuk als processtuk opgenomen (productie 21) bij de Dagvaarding, randnummer 22, voetnoot 25. De auteurs verwijzen naar deze dagvaarding.

de drinkwatervoorziening niet meer gewaarborgd zou zijn als afsluiting van huishoudens met kinderen verboden zou worden.¹⁹

Uit het bovenstaande blijkt dat de informatie die Defence for Children via lobby en andere pressiemiddelen verkreeg, de argumenten voor en tijdens het juridische proces versterkte. Duidelijk werd immers dat het beleid onvoldoende was onderbouwd en dat de belangen van kinderen niet naar behoren waren meegewogen. Zo is strategisch procederen ingezet als ultiem middel nadat andere manieren van beïnvloeding, zoals lobbyen en het verkrijgen van informatie, geen structurele veranderingen hadden teweeggebracht.

Het proces illustreert hoe belangenbehartigers zich via de rechter inzetten voor zowel het algemene belang van de naleving van kinderrechten, als het collectieve belang van alle kinderen die slachtoffer kunnen worden van drinkwaterafsluiting. De rol van de belangenbehartigers van kinderen in deze zaak illustreert de belangrijke positie die zij innemen als *public watchdog*. Door strategisch procederen kunnen zij niet alleen de belangen van hun achterban verdedigen, maar ook bredere maatschappelijke en juridische veranderingen bewerkstelligen, zoals het waarborgen van fundamentele rechten voor kwetsbare groepen, waaronder kinderen.

2.3 Verloop van het proces bij de rechter

In de onderhavige zaak stond de vraag centraal of het beëindigen van de drinkwaterlevering door de drinkwaterbedrijven PWN en Dunea wegens wanbetaling op adressen met minderjarige kinderen in strijd was met kinderrechten en andere wetgeving.²⁰ De Afsluitregeling stond drinkwaterbedrijven toe om drinkwater af te sluiten bij wanbetaling, mits de consument werd gewezen op schuldhulpverlening en een minimale hoeveelheid drinkwater werd verstrekt van eenmalig drie liter per persoon per dag²¹ gedurende een overbruggingsperiode van vier dagen (de minimale periode voor het aanvragen van schuldhulp). Aldus kon een watervoorraad worden aangelegd die volgens de minister van Infrastructuur en Waterstaat voor een beperkte periode in de eerste levensbehoeften voorziet.²² De drinkwaterbedrijven PWN en Dunea hadden aanvullende maatregelen, zoals huisbezoeken en het ongedaan maken van de waterafsluiting wanneer minderjarige kinderen op het adres woonden.²³ Deze maatregelen waren echter niet voldoende,

19 Dagvaarding ex art. 3:305a BW namens Stichting Defence for Children International Nederland en het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten tegen de Staat der Nederlanden (Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat), opgesteld door mr. D. Horeman en mr. J. Klaas, De Brauw Blackstone Westbroek, d.d. 2020, randnummer 15-19, beschikbaar op <https://www.defenceforchildren.nl/media/4729/anoniem-defence-children-het-njcm-v-de-staat-dunea-pwn.pdf>; en Pleitaantekeningen van mrs. J. Klaas, J.J. Valk en M.B. Hendrickx namens het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten, Rechtbank Den Haag, zaaknr. C/09/595728 / HA ZA 20/656, zitting van 17 februari 2022, randnummers 38-40, beschikbaar op <https://defenceforchildren.nl/media/6016/pleitnotawater-zaakrb-finaal.pdf>.

20 Hof Den Haag, 19 maart 2024, ECLI:NL:GHDHA:2024:363.

21 Dus in totaal 12 liter water per persoon gedurende eenmalig de eerste periode van vier dagen. De WHO-norm is minimaal 50 tot 100 liter water per persoon per dag. Hof Den Haag, 19 maart 2024, ECLI:NL:GHDHA:2024:363, r.o. 3.5 en 3.11.

22 Nederlandse huishoudens gebruiken gemiddeld 129 liter water per persoon per dag, zie: CBS.nl, 12 september 2022, 'Watergebruik thuis (2021)', beschikbaar via <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/aanvullende-statistische-diensten/2022/watergebruik-thuis--wgt---2021/4-totaal-watergebruik>.

23 Hof Den Haag, 19 maart 2024, ECLI:NL:GHDHA:2024:363, r.o. 3.5, 3.8, 3.9 en 3.10.

omdat na een aantal stappen het nog steeds toegestaan bleef om het drinkwater af te sluiten, ook bij gezinnen met minderjarige kinderen. Tijdens de consultatieronde voerden ook andere partijen aan dat waterafsluiting bij gezinnen met minderjarige kinderen sowieso niet zou moeten worden toegestaan, bijvoorbeeld door minderjarige kinderen structureel aan te merken als ‘kwetsbare consument’ en aldus waterafsluiting te verhinderen.

Defence for Children en het NJCM vorderden in eerste aanleg de onverbindendverklaring van de Afsluitregeling, voor zover deze toestaat dat drinkwaterlevering wordt beëindigd bij adressen met minderjarige kinderen wegens wanbetaling. Ze vorderden ook dat de Afsluitregeling in strijd was met het recht op ‘zuiver drinkwater’ voor kinderen, zoals vastgelegd in artikel 24 lid 2 sub c van het Kinderrechtenverdrag. De rechtbank wees de vorderingen af, maar erkende dat in specifieke gevallen een ander oordeel mogelijk was.²⁴

Defence for Children en het NJCM gingen in hoger beroep met een (gewijzigde) eis om te zorgen dat de waterlevering aan kinderen niet beëindigd zou worden.²⁵ Zij vorderden onder meer een verklaring voor recht dat de minister van Infrastructuur en Waterstaat onrechtmatig heeft gehandeld jegens kinderen, meer specifiek door in strijd met artikel 3 lid 1 van het Kinderrechtenverdrag²⁶ te handelen bij de vaststelling en wijziging van de Regeling Afsluitbeleid. Daarnaast hebben de belangenbehartigers hun vordering concreter gemaakt door – anders dan eerst – drie verschillende modaliteiten voor te leggen voor het doen van een algemene uitspraak over de rechtmatigheid van de Nederlandse afsluitpraktijk van drinkwater.²⁷ Het primaire standpunt van Defence for Children en het NJCM was dat kinderen in Nederland een onvoorwaardelijk recht hebben op drinkwater. Daarnaast stelden zij dat het in het welvarende Nederland niet voorstelbaar is dat in een concreet geval waterafsluiting op een adres met kinderen noodzakelijk en evenredig is vanwege wanbetaling door de ouders.²⁸ Subsidiair stelden de organisaties dat waterafsluiting voor kinderen in principe onrechtmatig is. Dit volgt uit de ingeroepen verdragsartikelen en de regels van het ongeschreven recht die gelden in het maatschappelijk verkeer.²⁹ Ten slotte stelden zij dat de Nederlandse afsluitpraktijk in strijd was met de procedurele verplichtingen van de Staat en de drinkwaterbedrijven, omdat het belang van het kind, zoals neergelegd in artikel 3 lid 1 van het Kinderrechtenverdrag, geen prioriteit had bij de vaststelling van het Nederlandse afsluitbeleid in het algemeen en de waterafsluiting in een concreet geval.³⁰

Het Gerechtshof oordeelde dat de Afsluitregeling niet voldeed aan internationale kinderrechtennormen en dat de Staat en de drinkwaterbedrijven maatregelen moesten nemen om te garanderen dat kinderen altijd toegang tot voldoende drinkwater hebben. Hoewel er geen algeheel verbod op afsluitingen werd opgelegd, moet de Staat zorgen voor passende maatregelen, zoals een verbod op waterafsluitingen bij huishoudens met kinderen, aldus het Hof. Ook Dunea

24 Rb. Den Haag, 6 april 2022, ECLI:RB:DH:2022:3043, r.o. 4.5 en 4.26.

25 Hof Den Haag, 8 november 2022, Memorie van Grieven, <https://pilp.nu/wp-content/uploads/2023/10/Defence-for-Children-het-NJCM-v.-de-Staat-Dunea-PWN-Finaal-Anoniem.pdf>.

26 In artikel 3 van het Kinderrechtenverdrag staat dat het belang van het kind altijd voorop moet staan bij alle beslissingen die het kind aangaan, ongeacht de situatie of de betrokken instantie.

27 Hof Den Haag, 8 november 2022, Memorie van Grieven, r.o. 11, p. 5-6.

28 Hof Den Haag, 8 november 2022, Memorie van Grieven, r.o. 47-48, p.15-16.

29 Hof Den Haag, 8 november 2022, Memorie van Grieven, r.o. 49-50, p. 16.

30 Hof Den Haag, 8 november 2022, Memorie van Grieven, r.o. 51, p.17.

en PWN werden verplicht om bij afsluitingen rekening te houden met de aanwezigheid van kinderen en hen minimaal de WHO-norm voor waterverbruik te bieden.³¹

3 De juridische opbrengst van het oordeel van de hogerberoepsrechter

In deze paragraaf behandelen we de invloed van het arrest van het Gerechtshof op de toepassing van artikel 3 van het Kinderrechtenverdrag in de civiele rechtspraak. We bespreken ook de opvatting van het Hof over de ruimte voor ideële vorderingen bij collectieve acties.³² Ook gaan we in op de toetsing aan de maatschappelijke zorgvuldigheidsnorm zoals vastgelegd in artikel 6:162 BW.

Het Hof concludeerde dat de Afsluitregeling in strijd was met artikel 3 van het Kinderrechtenverdrag. Daartoe overwoog het dat deze bepaling niet alleen op de Staat van toepassing is, maar ook verplichtingen in het leven roept voor drinkwaterbedrijven. Ter motivering heeft het Hof aansluiting gevonden bij General Comment No. 14³³ dat artikel 3 lid 1 van het Kinderrechtenverdrag ruim uitlegt en bepaalt dat deze bepaling betrekking heeft op alle beslissingen en acties die (in)direct kinderen raken, daaronder begrepen maatregelen die kinderen individueel of kinderen als een groep in het algemeen raken, zelfs als zij niet het directe doel van de maatregel vormen.

Het Hof overwoog ook dat diezelfde bepaling rechtstreekse werking heeft, en dat bij alle maatregelen betreffende kinderen hun belangen betrokken moeten worden.³⁴ Het concludeerde dat het recht op (de toegang tot) drinkwater een fundamenteel mensenrecht is, dat dit recht kan worden afgeleid uit het recht op een toereikende levensstandaard (artikel 11 van het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (IVESCR) respectievelijk artikel 27 IVRK) en het recht op gezondheid (artikel 12 IVESCR en artikel 24 IVRK). Het Hof overwoog dat geen van deze vier artikelen directe werking hebben, omdat zij volgens vaste rechtspraak daarvoor onvoldoende concreet en nauwkeurig geformuleerd zijn.³⁵

Het Hof heeft voorts overwogen dat drinkwater een primaire levensbehoefte is en dat kinderen een zwaarwegend belang bij toegang tot voldoende drinkwater hebben. Dit belang is algemeen bekend en mag bekend worden verondersteld bij de Staat en de drinkwaterbedrijven.³⁶ Het Hof overweegt vervolgens dat de Afsluitregeling, beleidsregels en praktijk het desondanks mogelijk maken dat gezinnen met kinderen wegens wanbetaling worden afgesloten van drinkwater, wat hen mogelijk voor onbepaalde tijd zonder toegang tot voldoende drinkwater zou laten, in strijd is met de WHO-normen.³⁷

Volgens het Hof vereist de maatschappelijke zorgvuldigheidsnorm van artikel 6:162 BW dat de Staat en drinkwaterbedrijven alles 'redelijkerwijs moeten doen om te voorkomen dat

31 Hof Den Haag, 19 maart 2024, ECLI:NL:GHDHA:2024:363, r.o. 6.11-6.29.

32 Hof Den Haag, 19 maart 2024, ECLI:NL:GHDHA:2024:363, r.o. 6.11.

33 General Comments zijn, hoewel zij niet bindend zijn, gezaghebbend en vormen de belangen wel (zeer) zwaarwegende belangen. VN-Comité voor de Rechten van het Kind, in General Comment No. 14 UN Doc. CRC/C/GC/14, 29 mei 2013, paragraaf IV.A.1.

34 Hof Den Haag, 19 maart 2024, ECLI:NL:GHDHA:2024:363, r.o. 6.12 en 6.14.

35 Hof Den Haag, 19 maart 2024, ECLI:NL:GHDHA:2024:363, r.o. 6.15.

36 Hof Den Haag, 19 maart 2024, ECLI:NL:GHDHA:2024:363, r.o. 6.16.

37 Hof Den Haag, 19 maart 2024, ECLI:NL:GHDHA:2024:363, r.o. 6.17.

kinderen in een dergelijke situatie terechtkomen'. De Staat en de drinkwaterbedrijven hebben niet voldaan aan deze verplichting door de mogelijkheid open te houden dat kinderen van drinkwater kunnen worden afgesloten wanneer ouders de rekening niet kunnen betalen.³⁸ Daarbij dwingen artikel 3 van het Kinderrechtenverdrag en artikel 6:162 BW niet tot een algeheel verbod op waterafsluiting, maar wel tot al hetgeen redelijkerwijs mogelijk is te doen om te voorkomen dat kinderen in deze situatie geraken, aldus het Hof.³⁹

Het oordeel van het Gerechtshof dat artikel 3 van het Kinderrechtenverdrag rechtstreekse werking heeft en dat dit recht bij alle maatregelen betreffende kinderen moet worden betrokken, past in de lijn van een grootschalig jurisprudentieonderzoek dat is uitgevoerd door het Centrum voor Kinderrechten van Amsterdam (CCRA).⁴⁰ Dit jurisprudentieonderzoek onderzocht de toepassing van het Kinderrechtenverdrag in de Nederlandse rechtspraak tussen 2011 en 2014, waarin de rechtstreekse werking van het Kinderrechtenverdrag aan de orde kwam. Daarbij is onder andere gekeken naar civielrechtelijke-, strafrechtelijke- en bestuursrechtelijke jurisprudentie.⁴¹

Het onderzoek laat zien dat in een aantal uitspraken specifiek het vraagstuk van de rechtstreekse werking aan bod kwam en dat er in de meeste gevallen is gekozen voor verdragsconforme uitleg en toepassing. In deze gevallen houdt de rechter bij de beoordeling van de voorgelegde zaak rekening met artikel 3 van het Kinderrechtenverdrag en past de bepaling in sommige gevallen ondersteunend toe.⁴² Voorts blijkt uit een vervolgonderzoek van het CCRA dat rechters in slechts enkele zaken de rechtstreekse werking van artikel 3 van het Kinderrechtenverdrag erkennen en dat dit artikel met name verdragsconform toegepast wordt.⁴³

Het jurisprudentieonderzoek van CCRA richtte zich op individuele civielrechtelijke kwesties, zoals gezag, meerjarigheidsverklaring en uithuisplaatsing. In de onderhavige zaak ging het om een collectieve actie. Daarmee is het arrest van het Gerechtshof baanbrekend, omdat voor het eerst in een collectieve actie rechtstreekse werking is toegekend aan artikel 3 van het Kinderrechtenverdrag in het civiele recht, specifiek in de context van toegang tot drinkwater als fundamenteel mensenrecht.

Daarnaast heeft het Gerechtshof Den Haag geoordeeld dat er bij collectieve acties ruimte is voor ideële vorderingen. Volgens het Hof zijn ideële vorderingen meer dan de optelsom van individuele belangen. Ideële vorderingen maken het mogelijk om de belangen van rechtssubjecten, die zelf individueel geen stem hebben, te bundelen, aldus het Hof. De rechtspositie van kinderen kan beschermd en versterkt worden via ideële vorderingen door maatschappelijke belangenorganisaties.⁴⁴

38 Hof Den Haag, 19 maart 2024, ECLI:NL:GHDHA:2024:363, r.o. 6.18.

39 Hof Den Haag, 19 maart 2024, ECLI:NL:GHDHA:2024:363, r.o. 6.27.

40 J.H. de Graaf e.a., *De toepassing van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind in de Nederlandse rechtspraak: Deel II*, Centre for Children's Rights Amsterdam: Amsterdam, 2015, p. 6-16.

41 De Graaf 2015 (*supra* noot 41) p. 6-16.

42 De Graaf 2015 (*supra* noot 41) p. 6-16.

43 M.M.C. Limbeek, Wat heeft het IVRK ons gebracht?, *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht* 2023/9, p. 1 en 2.

44 Hof Den Haag, 19 maart 2024, ECLI:NL:GHDHA:2024:363, r.o. 6.4-6.9.

4 Maatschappelijke context voor én ontwikkelingen na de uitspraak van het Hof

De onderhavige uitspraak kan worden geplaatst tegen de achtergrond van de maatschappelijke ontwikkelingen die voorafgingen aan de zaak. Deze ontwikkelingen geven inzicht in de breedte en urgentie van het debat over het recht op drinkwater voor kinderen. De waterafsluitingsproblematiek kreeg later bijvoorbeeld ook de nodige aandacht van onder andere de Kinderombudsvrouw en de Tweede Kamer. Er leefde al lange tijd zorgen over de gevolgen van waterafsluitingen voor gezinnen, en in het bijzonder voor kinderen. Door in deze paragraaf eerdere maatschappelijke betrokkenheid te belichten, kunnen we beter begrijpen waarom de uitspraak zo'n belangrijke doorbraak vormt. Het maakt duidelijk welke veranderingen het arrest teweeg heeft gebracht en in hoeverre het politieke en maatschappelijke klimaat al in beweging was vóór de juridische uitspraak.

Ruim vóór het arrest kreeg het onderwerp van waterafsluiting bij betalingsproblemen voor huishoudens, en de gevolgen hiervan voor kinderen, al aandacht van de Kinderombudsvrouw. In een brief uit 2017 aan de minister van Infrastructuur en Milieu, in reactie op een voorstel tot wijziging van het afsluitbeleid voor kleinverbruikers van drinkwater, benadrukte zij het belang van het recht van kinderen op toegang tot drinkwater onder verwijzing naar artikelen 3 en 27 van het Kinderrechtenverdrag. Volgens haar speelt drinkwater een essentiële rol in het bieden van een toereikende levensstandaard, aangezien het niet alleen noodzakelijk is om te drinken, maar ook voor de voorbereiding van voedsel, sanitaire voorzieningen, wassen en schoonmaak.⁴⁵ In paragraaf 2.1 van deze beschouwing is tevens terug te lezen dat het Gerechtshof Den Haag deze interpretatie deelt in haar arrest. In haar arrest overwoog het Gerechtshof dat drinkwater een primaire levensbehoefte is en dat kinderen een zwaarwegend belang hebben bij toegang tot voldoende drinkwater.⁴⁶ Daarmee geeft het Gerechtshof erkenning aan wat de Kinderombudsvrouw al in 2017 schreef.

De oproep van de Kinderombudsvrouw vond in latere jaren politiek weerklank. In juli 2023 stelde het Kamerlid Kat in een motie voor dat de regering in gesprek moest treden met drinkwaterbedrijven en gemeenten om ervoor te zorgen dat drinkwaterbedrijven huishoudens⁴⁷ niet langer van drinkwater afsluiten bij betalingsproblemen. De motie bepleitte tevens de mogelijkheid om een drinkwaterfonds op te richten, waarmee de toegang tot drinkwater voor kwetsbare huishoudens gewaarborgd zou kunnen blijven.⁴⁸

45 Kinderombudsvrouw, 'Reactie op het voorstel Wijziging van de regeling afsluitbeleid voor kleinverbruikers van drinkwater', 24 juni 2017, <https://www.kinderombudsman.nl/system/files/inline/2017.06.24ReactieKinderombudsmanophetvoorstelWijzigingvandeRegelingafsluitbeleidvoorkleinverbruikersvandrinkwater.pdf>.

46 Hof Den Haag, 19 maart 2024, ECLI:NL:GHDHA:2024:363, r.o. 6.12 en 6.14.

47 In de motie Kat staat letterlijk: 'Verzoekt de regering om in gesprek te treden met drinkwaterbedrijven en gemeenten met als doel ervoor te zorgen dat huishoudens in Nederland niet meer worden afgesloten van water vanwege betalingsproblemen.' Voor deze zin wordt echter wel een verwijzing gemaakt naar gezinnen, namelijk: 'Constaterende dat de Kinderombudsman en de VN-rapporteur Nederland hebben opgeroepen te stoppen met het afsluiten van gezinnen van water.' De auteurs interpreteren daarom dat het gaat om huishoudens met kinderen.

48 Dit voorstel werd ingegeven door de maatschappelijke bezorgdheid over de gevolgen van het afsluiten van drinkwater voor gezinnen, vooral voor kinderen, die bij betalingsachterstanden in een onhoudbare situatie zouden kunnen belanden. *Kamerstukken II*, 2022/23, 24515, nr. 702.

Ook was er aandacht in de media voor waterafsluitingen bij gezinnen met minderjarige kinderen. Zo zijn er diverse Kamervragen⁴⁹ gesteld en zijn er media-rapportages gemaakt. In een uitzending van EenVandaag van 8 juli 2020 wordt gewag gemaakt dat jaarlijks tussen de 500 en 750 gezinnen met kinderen van het drinkwater worden afgesloten.⁵⁰ Later schenkt Nieuwsuur in een uitzending van 28 februari 2023 aandacht aan het afsluiten van drinkwater van gezinnen met minderjarige kinderen bij schuldenproblematiek. Daarin kwamen ook de Kinderombudsvrouw en de Speciale Rapporteur van de VN over de rechten tot drinkwater en sanitaire voorzieningen aan het woord. De Speciale Rapporteur reageerde in deze uitzending op de uitspraak van de rechtbank Den Haag:

'I'm insistent that water cut offs should be avoided for all families that are in poverty or vulnerability. (...) A human right is a right and an obligation to the State. The State must look for the how-to-do-it, how to manage it, but has to guarantee this amount, the basic amount needed for a dignified life, nothing luxurious.'⁵¹

Het is ons niet gebleken dat dit standpunt van de Speciale Rapporteur expliciet heeft bijgedragen aan de verdere voorstellen en/of aanbevelingen ter bevordering en naleving van het onvoorwaardelijk recht op toegang tot voldoende drinkwater, maar onmiskenbaar zal dit geluid vanuit de VN ook de autoriteiten hebben bereikt en wellicht ook beïnvloed. Buitenlandse media en organisaties⁵² hebben de situatie in Nederland en de zaak van waterafsluitingen gevolgd, omdat het recht op toegang tot water een fundamenteel mensenrecht is,⁵³ en de juridische ontwikkelingen in Nederland wellicht ook van invloed kunnen zijn op mogelijk soortgelijke processen in de ons omringende landen. Immers, het recht op toegang tot water vormt geen onderdeel van de politieke mensenrechten, maar van de sociaal-economische mensenrechten die niet rechtstreeks, maar alleen contextafhankelijk afdwingbaar zijn bij de rechter.⁵⁴

In deze context is ook het rapport van de Commissie Sociaal Minimum uit 2023 van belang. Deze Commissie stelde dat drinkwaterbedrijven het drinkwater alleen mogen afsluiten wanneer er sprake is van verwijtbaar gedrag van de consument, bijvoorbeeld wanneer de gebruiker niet reageert op betalingsherinneringen of geen betalingsregeling wil treffen. Dit is echter een problematisch punt, aangezien kinderen afhankelijk zijn van het gedrag van hun ouders. Daarom was het volgens de Commissie Sociaal Minimum van belang dat er een afweging wordt gemaakt tussen het verantwoordelijk houden van ouders voor hun eigen situatie en het recht van kinderen op een bestaan met voldoende voorzieningen. De rechten van het kind zouden in deze afweging

49 *Kamerstukken II*, 2013/14, nr. 2798, 'Aanhangsel van de Handelingen', en *Kamerstukken II*, 2016/17, 327, 'Aanhangsel van de Handelingen'.

50 Nederlandse staat aangeklaagd omdat kinderen worden afgesloten van drinkwater', *EenVandaag*, 8 juli 2020, beschikbaar via <https://eenvandaag.avrotros.nl/item/nederlandse-staat-aangeklaagd-omdat-ze-kinderen-afsluiten-van-drinkwater/>.

51 Kinderombudsman en VN-rapporteur: Nederland, stop met water afsluiten gezinnen', *NOS*, 28 februari 2023, beschikbaar via <https://tvblik.nl/nieuwsuur/28-februari-2023>.

52 UN expert slams Dutch court decision to disconnect children from water supply', *Water News Europe*, 19 april 2023, beschikbaar op <https://www.waternewseurope.com/un-expert-slams-dutch-court-decision-to-disconnect-children-of-water/>.

53 Resolutie aanvaard door de Algemene Vergadering op 28 juli 2010, (A/64/L.63/Rev.1 and Add.10. <https://docs.un.org/en/A/RES/64/292>.

54 'Sociaaleconomische rechten', *amnesty.nl*.

zwaarder moeten wegen. De wetgever zou daarnaast moeten waarborgen dat kinderen niet door de sancties getroffen worden wanneer ouders zich misdragen.⁵⁵

Eind februari 2024 vroegen Kamerleden Synhaeve en anderen per motie⁵⁶ om de voorwaarden voor afsluiting aan te scherpen, zodat deze minstens gelijk zouden worden getrokken met die voor de afsluiting van energie. Ook werd gevraagd om schuldhulpverlening laagdrempeliger te maken, bijvoorbeeld door de inzet van maatschappelijke organisaties en sociale wijkteams.⁵⁷

Op 22 februari 2024 werd in een nota gereageerd op de uitvoering van de motie-Synhaeve. In deze nota werd aangegeven dat het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, zelfs vóór de uitspraak van de rechter, al bereid was om de Afsluitregeling voor drinkwater aan te passen. Daarbij werd onderstreept dat er gesprekken waren met drinkwaterbedrijven om de voorwaarden voor afsluitingen strikter te maken en dat de bescherming van kinderen tegen het afsluiten van drinkwater prioriteit had.⁵⁸ Er was dus een ontwikkeling gaande. Ook gaf het kabinet aan dat het met de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), Nederlandse Vereniging voor Volkskrediet (NVVK) en Divosa⁵⁹ werkte aan een verbeterplan om schuldhulpverlening laagdrempeliger te maken. In dit kader werden ook de samenhang tussen de regeling voor het afsluitbeleid en de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening onderzocht, zodat gemeenten beter in staat zouden zijn om huishoudens met betalingsachterstanden te ondersteunen.⁶⁰

Het rapport *Onderzoek in de context van de armoede- en schuldenproblematiek van Regioplan*⁶¹ voegt nog een belangrijke dimensie toe aan deze discussie, doordat het stelt dat waterbedrijven toegang zouden moeten hebben tot informatie over de aanwezigheid van kinderen in een huishouden, bijvoorbeeld via de Basisregistratie Personen (BRP), zodat ze deze gegevens kunnen gebruiken om gezinnen met kinderen te beschermen tegen waterafsluitingen. Dit zou mogelijk kunnen worden gemaakt door een wettelijke grondslag te creëren of door gemeenten aan te merken als derden met een gewichtig maatschappelijk belang, zodat waterbedrijven toegang krijgen tot deze cruciale informatie.⁶²

4.1 Ontwikkelingen ná het arrest

Ook na het arrest hebben de maatschappelijke ontwikkelingen niet stilgestaan. De regering erkende in april 2024⁶³ het belang van het recht op toegang tot drinkwater en gaf aan dat dit

55 Commissie Sociaal Minimum, 'Een zeker bestaan: Naar een toekomstbestendig stelsel van het sociaal minimum: Rapport II', 2023, p. 54-55, beschikbaar via <https://open.overheid.nl/documenten/a434ffdd-2aca-4a04-846e-127f3b62d525/file>.

56 *Kamerstukken II*, 2023/24, 24515, nr. 739.

57 *Kamerstukken II*, 2023/24, 24515, nr. 739.

58 Beslisnota bij Uitvoering van de motie van het lid Synhaeve over het moeilijker maken om huishoudens af te sluiten van water door de voorwaarden daarvoor aan te scherpen van 28 maart 2024, 24515-756.

59 Divosa biedt kennis, netwerk en belangenbehartiging aan leidinggevenden in het sociaal domein.

60 *Kamerstukken II*, 2023/24, 24515, nr. 739.

61 C. Bastiaansen, M. van der Steen & B. van Waveren, 'Onderzoek in de context van de armoede- en schuldenproblematiek: Bescherming kinderen tegen afsluiting van drinkwater en energie: Eindrapport', *Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid*, 2024, beschikbaar via https://www.eerstekamer.nl/overig/20240829/eindrapport_regio_plan_bescherming/document.

62 Bastiaansen, Van der Steen & Van Waveren (*supra* noot 62).

63 *Kamerstukken II*, 2023/24, 24515, nr. 756.

essentieel is voor de gezondheid en het welzijn van de burger. Zo werd in reactie op de motie-Kat aangegeven dat er een traject was opgestart, waarbij verschillende ministeries, zoals het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Sociale Zaken en Werkgelegenheid, en Economische Zaken en Klimaat, samenwerkten om te onderzoeken hoe kinderen beter beschermd konden worden tegen afsluitingen van drinkwater.⁶⁴

Naar aanleiding van het arrest van het Gerechtshof Den Haag én op basis van de aanbevelingen van Regioplan kwam de Staatssecretaris van Participatie en Integratie met een voorstel voor een tweesporenbeleid.⁶⁵ Voor deze beschouwing is vooral het tweede spoor van belang. Dit spoor houdt onder andere in dat er meer samenwerking tussen waterbedrijven en gemeenten moet komen, zodat kwetsbare huishoudens beter vroegtijdig gesignaleerd kunnen worden. Drinkwaterbedrijven zouden in dit kader toegang moeten krijgen tot de BRP, zodat zij kunnen identificeren of er kinderen in een huishouden wonen, wat essentieel is voor het voorkomen van waterafsluitingen. Daarbij wordt gekeken naar hoe deze informatie gedeeld kan worden met de waterbedrijven, mits een wettelijke grondslag wordt gecreëerd voor dergelijke informatie-uitwisseling. Op dit moment is er, in afwachting van nieuwe wetgeving naar aanleiding van het arrest van het gerechtshof, een afspraak met de waterbedrijven dat gezinnen met minderjarige kinderen niet van het drinkwater zullen worden afgesloten bij betalingsproblemen.⁶⁶ Er wordt gewerkt aan wetgeving die de Afsluitregeling voor drinkwater bij gezinnen met betalingsachterstanden zal herzien. Ook wordt gesproken over het oprichten van een drinkwaterfonds, maar dit idee is nog in ontwikkeling.⁶⁷

5 Resumerend

In deze beschouwing hebben we willen kijken naar de keuze voor strategisch procederen en naar de juridische en maatschappelijke impact van de uitspraak van de hoger beroepsrechter in de zaak van Defence for Children en het NJCM tegen de staat en de waterbedrijven.

Voorop staat dat het NJCM en Defence for Children dit proces pas zijn gestart na uitputting van alle andere (beïnvloedings)strategieën. Tussen 2015 en 2024 hebben zij herhaaldelijk het recht op drinkwater van kinderen geagendeerd met een beroep op het Kinderrechtenverdrag.

⁶⁴ *Kamerstukken II*, 2023/24, 24515, nr. 756.

⁶⁵ Het eerste spoor richt zich op het verbeteren van het sociaal incassoproces, terwijl het tweede spoor beoogt de Afsluitregeling voor drinkwater te verbeteren, met speciale aandacht voor huishoudens met kinderen. Voor de vindplaats, zie noot 61.

⁶⁶ Brief van de Minister van Infrastructuur en Waterstaat en de Staatssecretaris van Participatie en Integratie van 29 augustus 2024, IENW/BSK-2024/186556.

⁶⁷ Het rapport van Regioplan had gemeld dat er voor- en nadelen aan zo'n fonds zitten, en de Staatssecretaris benadrukt dat de oprichting van een drinkwaterfonds complex en kostbaar zou zijn. Zie noot 61. In plaats daarvan wordt gestreefd naar effectievere aanpassingen van het afsluitbeleid, die niet alleen de toegang van kinderen tot drinkwater garanderen, maar ook de betalingsmoraal van consumenten kunnen verbeteren. De Staatssecretaris waarschuwt echter voor het risico dat het verbreden van het afsluitverbod kan leiden tot een daling in de betalingsmoraal, wat op de langere termijn tot een verlies bij de drinkwaterbedrijven kan leiden. Brief Afsluitbeleid kleinverbruikers drinkwater, ministerie van Infrastructuur en Waterstaat 2024. Zie noot 66. Daar staat echter tegenover dat huishoudens met betalingsproblemen tijdens de coronamaatregelen evenmin van het water afgesloten werden. 'Hoe vitaal is onze drinkwatersector in tijden van corona', *FTM*, 25 maart 2020, beschikbaar via <https://www.ftm.nl/artikelen/hoe-vitaal-is-onze-drinkwatersector-in-tijden-van-corona>.

In de Tweede Kamer was er weerklank. Terecht schrijft het Hof dat er ruimte is voor ideële vorderingen en dat ideële vorderingen meer zijn dan de optelsom van individuele belangen.

Het Kinderrechtenverdrag is een bijzonder verdrag, het erkent kinderen als zelfstandige dragers van rechten. Kinderen in Nederland hebben echter geen zelfstandige toegang tot het recht. Zij zijn daarvoor afhankelijk van volwassenen. Hopelijk gaat de aankomende General Comment van het VN-Kinderrechtencomité over toegang tot het recht van kinderen als katalysator werken, en krijgen kinderen in Nederland zelf toegang tot het recht om hun belangen te behartigen.⁶⁸

Hoewel in een ander stuk de zaak materieel zal worden besproken, ontkomen wij er niet aan om toch ook enkele materiële aspecten die aan de kern van de zaak raken, mee te nemen in deze beschouwing. In deze zaak ging het juridische geschil uiteindelijk over de vragen of artikel 3 van het Kinderrechtenverdrag rechtstreekse werking had en of de Staat en waterbedrijven de belangen van kinderen als eerste (zwaarwegende) overweging hebben genomen bij het opstellen en toepassen van de Afsluitregeling. Het koppelen van de maatschappelijke zorgvuldigheidsnorm aan de norm van artikel 3 lid 1 van het Kinderrechtenverdrag is een unicum. Defence for Children en het NJCM hebben, onder meer via een WOB-verzoek, overtuigend kunnen aantonen dat geen sprake is geweest van een belangenafweging waarbij de belangen van kinderen primair zijn meegenomen in de overwegingen bij de totstandkoming van de destijds geldende Afsluitregeling. Ook hebben Defence for Children en het NJCM kunnen aantonen dat de Afsluitregeling in strijd was met de artikelen 2 (non-discriminatie), 18 (staten verlenen passende bijstand aan ouders en wettige voogden bij de uitoefening van hun verantwoordelijkheden), 24 (recht op gezondheid, recht op toegang tot zuiver drinkwater) en 27 (recht op toereikende levensstandaard) van het Kinderrechtenverdrag. Uiteindelijk komt het Hof tot de slotsom dat de maatschappelijke zorgvuldigheidsnorm van 6:162 BW door de staat en de waterbedrijven is geschonden door het openlaten van de mogelijkheid kinderen van drinkwater af te sluiten.

Deze zaak is bovendien van groot belang omdat vast is komen te staan dat aan artikel 3 van het Kinderrechtenverdrag rechtstreekse werking kan worden toegekend in civiele rechtspraak en dat het belang van kinderen in kwesties die hen direct of indirect treffen, altijd zwaarwegend moet worden gewogen. Dit is een belangrijke doorbraak voor toekomstige collectieve zaken waarin de belangen van kinderen op het spel staan en (af)gewogen moeten worden.

Over de maatschappelijke impact van deze zaak is te zeggen dat er een afspraak is dat kinderen in Nederland niet langer van drinkwater afgesloten zullen worden. Dat is winst. Een wettelijke regeling van deze afspraak laat echter op zich wachten. De maatschappelijke organisaties die deze zaak aanhangig hebben gemaakt zijn dus nog niet klaar en zullen druk moeten blijven uitoefenen om te komen tot de gewenste wet- en regelgeving om de rechten van kinderen te beschermen.

⁶⁸ General Comment, no 27, beschikbaar via <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/draft-general-comment-no-27-childrens-rights-access>.